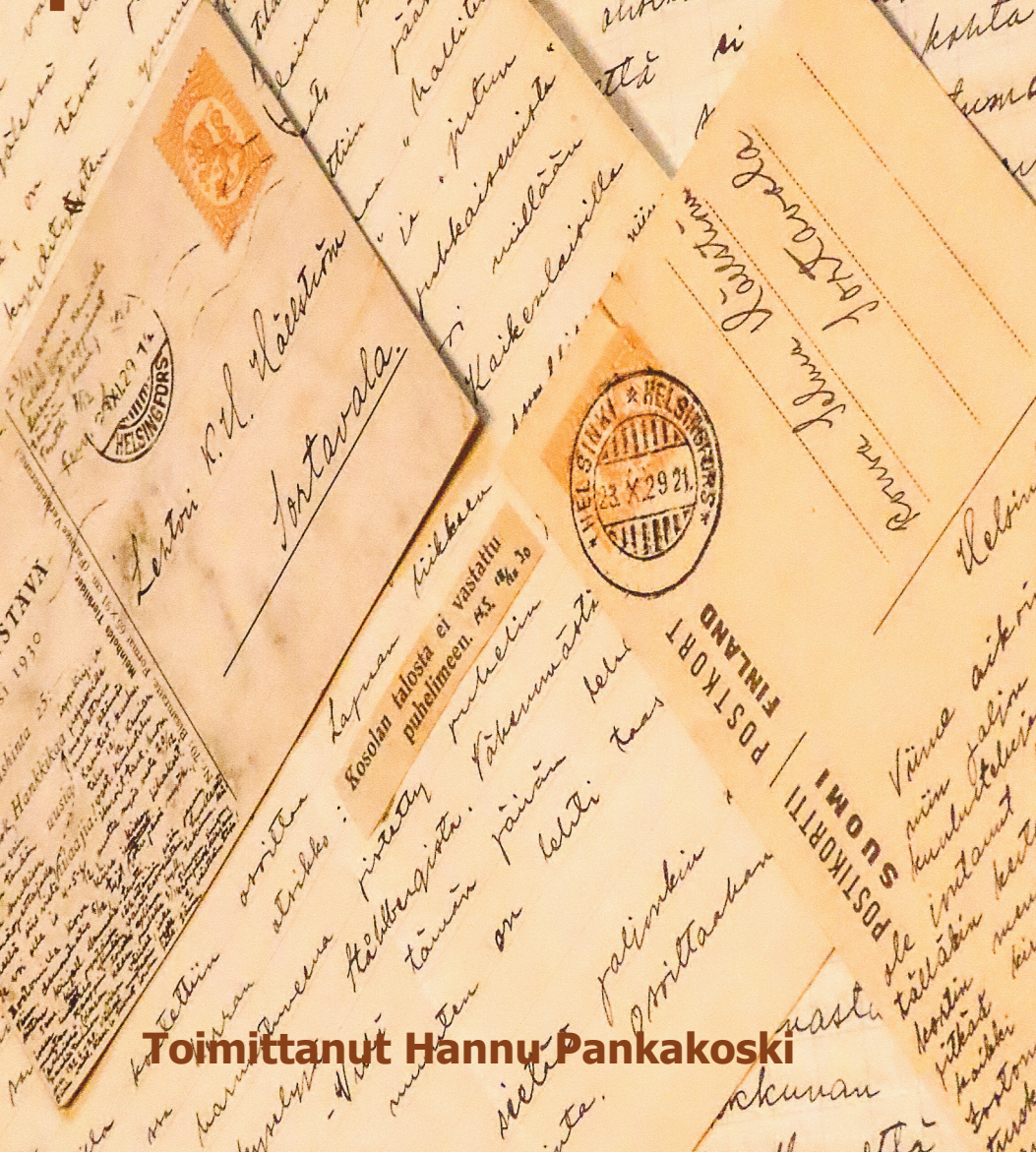

Antero Pankakoski

Luonnontieteiden opiskelua 1930-luvulla

Toimittanut Hannu Pankakoski

Antero Pankakoski

**LUONNONTIETEIDEN OPISKELUA
1930-LUVULLA**

Anteron kirjeenvaihtoa kotiväen kanssa

Antero Pankakoski

**LUONNONTIETEIDEN OPISKELUA
1930-LUVULLA**

Anteron kirjeenvaihtoa kotiväen kanssa

Toimittanut Hannu Pankakoski

© 2021 Hannu Pankakoski

Sisuksen taitto: Hannu Pankakoski

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6077-2

Sisällysluettelo

Esipuhe	9
Ote Antero Pankakosken puheesta vuodelta 1977	13
Perhetausta ja lapsuus	21
Sortavala.....	25
Tuohtii	31
Suku	57
Opiskelijan elämää.....	75
Lukuvuosi 1929 -1930.....	75
Lukuvuosi 1930 -1931.....	90
Lukuvuosi 1931 -1932.....	111
Lukuvuosi 1932 -1933.....	118
Lukuvuosi 1933 – 1934	123
Lukuvuosi 1934 – 1935	126
Kasviharrastus ja luonnontieteiden opinnot.....	137
Lukuvuosi 1929 – 1930	137
Lukuvuosi 1930 – 1931	168
Lukuvuosi 1931 – 1932	202
Lukuvuosi 1932 – 1933	235
Lukuvuosi 1933 – 1934	254
Lukuvuosi 1934 – 1935	275
Armeija-aika	289
Auskultointi, opettaminen ja tutkimus.....	291

Vuodet 1936 - 1939	291
Radioesitelmä Hiisjärven luonnonpuistosta.....	327
Henkilöluettelo.....	337
Perhe.....	337
Sukulaiset	338
Opettajat ja opiskelutoverit	342

Esipuhe

Sain joitakin vuosia sitten vanhimmalta veljeltäni Matti Pankakoskelta isäni jäämistöstä löytyneen kirjenipun, joka sisälsi isäni Antero Pankakosken (1911 – 2001) ja hänen vanhempiensa sekä sisarensa kirjeenvaihtoa opiskeluajalta sekä työelämän alkua ajoilta vuosilta 1929 – 1939. Kirjeet sisälsivät isäni tapaisesti pikkutarkkoja kuvauksia opiskelujen etenemisestä sekä kaikesta opiskelijan elämään kuuluvista asioista 1930-luvun Helsingissä.

Anteron molemmat vanhemmat olivat opiskelleet luonnontieteitä Helsingin yliopistossa vuosisadan alussa, ja kodin ilmapiiri oli sytyttänyt Anterossa kipinän erityisesti kasvitiedettä kohtaan. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että kirjeissä kerrotaan tarkasti mitä kurseja käydään ja mitä mieltä ollaan kurssien opettajista. Monet yliopiston opettajista tunsivat Anteron vanhemmat omilta opiskelua ajoiltaan ja monet heistä olivat hyviä perhetuttuja, kuten Kaarlo Linkola, joka oli tuolloin kasvitieteen professorina. Antero pitikin Linkolaa esikuvanaan. Hänen valokuvansa oli Anteron työhuoneen seinällä vielä 1970-luvulla. Kirjeissä käsitellään kaikkia kurseja, jotka sisältyivät Anteron filosofian kandidaatin tutkintoon. Tutkinto sisälsi laudaturopinnot kasvitieteestä ja maantieteestä sekä cumlaudeopinnot eläintieteestä ja kemiasta sekä approbaturopinnot geologiasta. Kirjeissä on myös tarkkoja kuvauksia Anteron pitämistä esitelmistä ja gradun tekemisen yksityiskohdista. Lisäksi mukana on useita kirjeitä retkiltä sekä gradutyön kohteesta Salmin Hiisjärven luonnonpuistosta. Mukaan olen laittanut myös materiaalia väitöskirjatyöstä, joka käsitteli Laatokan ulkosaariston kasvillisuusvyöhykkeitä.

Anteron vanhemmilla oli jo vuodesta 1912 saakka ollut kesähuvila Laatokan rannalla Sortavalan saaristossa. Tämä Tuhtiin nimellä kulkenut paikka oli tärkeä myös Anterolle, ja sen kuulumisia käsitellään useissa kirjeissä. Myös Sortavalan pikkukaupungin ilmapiiristä saa hyvän käsityksen Anteron äidin kirjeistä.

Antero oli myös kiinnostunut politiikasta. Varsinkin 30-luvun alun tapahtumat, joita hän pääsi läheltä seuraamaan Helsingissä, käsitellään kirjeissä elävästi. Näihin kuuluvat muun muassa Lapuanliikkeen tapahtumat, Svinhufvudin valinta presidentiksi ja luentolakot yliopiston suomalaistamiseksi.

Kirjeistä selviää myös asumisen olot, raha-asioiden tärkeys, huvitukset ja harrastukset, joista mainittakoon suojeluskunta ja kuoro. Lisäksi sukulaiset ovat keskeisessä asemassa kirjeissä. Tuohon aikaan sisältyy myös Anteron sukunimen suomalaistaminen Hällströmistä Pankakoskeksi, mitä tapahtumaa käsitellään ja analysoidaan useassa kirjeessä.

Kirjenippuun sisältyi myös n. 40 A4-sivullista kirjeitä armeija-ajalta kevästä 1935 syksyyn 1936. Nämä olen kuitenkin aiheen erilaisuuden vuoksi rajannut pois tästä kokonaisuudesta. Sen sijaan mukaan olen ottanut kirjeet vuosien 1936-1939 ajalta, jolloin Antero toimi kasvitieteen laitoksen vt-assistenttina (1936-1938), luonnonhistorian ja maantieteen opettajana Helsingin juutalaisessa yhteiskoulussa (syksy 1938), Suomen suoviljely-yhdistyksen kartanpiirtäjänä (syysk. 1938 – maalisk. 1939) sekä teki väitöskirjaa Suomen tiedeakatemian ja eduskunnan apurahojen turvin. Tällä ajalla Antero myös auskultoiti ja siihen liittyen kävi kuuntelemassa muun muassa Hella Kosken ja Kivirikon tunteja ja analysoi niitä kirjeessään.

Kotiväen kirjeet Anterolle päättyvät joulukuun 1931 lukuun ottamatta muutamaa äidin kirjettä 30-luvun lopulta. Anteron kirjeiden määrä väheni vuosikymmenen loppua kohden mentäessä, kun väitöskirjatyö vei kaiken ajan ja puhelintakin käytettiin enemmän.

Aloitin kirjeiden selvittämisen ensin kirjoittamalla kaikki digitaaliseen muotoon mahdollisimman tarkasti siinä muodossa, kuin teksti esiintyy kirjeissä. Kun sitten ilmeni, että varsinkin kasvitieteen osalta teksti kaikkine latinalaisine nimineen näytti suuremmalle yleisölle turhan yksityiskohtaiselta ja toisaalta muut asiat olivat usein hyvinkin hauskaasti kirjoitettuna ja sisälsivät eläviä aikalaiskuvauksia tapahtumista, niin päätin erottaa kirjeistä itse opiskelua suoraan koskevat kohdat omaksi luvukseksi. Tämä osuus tietysti saattaa kiinnostaa erityisesti alan ihmisiä ja samoja aineita opiskelleita ja Anteron myöhemmässä opissa olleita puutarha-alan ammattilaisia. Muut

luvut taas kuvaavat 30-lukua opiskelijan omakohtaisesti kokemana sekä virkamiesperheen elämää Sortavalan pikkukaupungissa ennen viime sotia.

Kirjeet ovat suurelta osin itseään selittäviä, mutta olen joihinkin kohtiin lisännyt selventäviä kuvauksia tapahtumista ja henkilöistä. Nämä kohdat on kirjoitettu *kursiivilla* erotuksena kirjeiden teksteistä. Koska kirjeet eivät ole kokonaisina, olen merkinnyt poistetut osat vain kolmella pisteellä. Lisäksi olen kirjeisiin lisännyt nimien yhteyteen hakasuluilla [] tarkennuksia, kun nimet esiintyvät ensi kertaa. Kirjeissä esiintyy myös useita henkilöitä vain etunimellä. Läheskään kaikista minulla ei ole tarkempaa tietoa, joten ne jäävät mysteereiksi. Jotkut varsinkin Anteron äidin kirjeissä esiintyvät lienevät kotiapulaisia, joita virkamiesperheissä siihen aikaan oli yleisesti. Mikäli ei erikseen kuvateksteissä muuta mainita, niin kuvat ovat peräisin Pankakoskien perhealbumista sekä Anteron negatiiviarkistosta. Lopussa on myös henkilöluettelo kaikista tietämistäni henkilöistä, jotka esiintyvät kirjeissä.

Kiitokset edesmenneelle veljelleni Matti Pankakoskelle ja hänen puoliso-
leen Raijalle materiaalin toimittamisesta sekä innostamisesta asiaan. Kiitokset myös toiselle veljelleni Pekalle ja sisarelleni Kertulle lisämateriaalin toimittamisesta isän jäämistöstä ja myös serkulleni Antti Voipiolle monen yksityiskohdan selvittämisessä. Kiitosmaininnan ansaitsevat myös serkkuni Paula Roulinson, joka tarkasti lopputuloksen, sekä sisareni Riitta Vuorinen, joka muisti kissatarinan. Kiitokset myös vaimolleni Terhille kärsivällisyydestä 30-lukuun uppoutunutta puolisoaan kohtaan.

Vantaalla 06.12.2021

Hannu Pankakoski

Ote Antero Pankakosken puheesta vuodelta 1977

Antero Pankakoski suoritti varsinaisen elämäntyönsä puutarha-alalla toimien vuodesta 1945 vuoteen 1974 Lepaan puutarhaoppilaitoksen luonnontieteiden ja kasvinsuojelun sekä äidinkielen lehtorina ja myös vuodet 1955 – 1972 ko. laitoksen johtajana. Johdatuksena kirjan sisältöön seuraavassa Anteron Lepaalla vuonna 1977 Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlassa pidetystä puheesta 30-lukuun liittyvä osa.

Antero Pankakoski

Muistelmia itsenäisyytemme alkuvuosikymmeniltä

Lepaan Puutarhaoppilaitoksen itsenäisyysjuhlassa 1.12.1977

...

1920-luku, itsenäisen tasavallan ensimmäinen täysi vuosikymmen, oli voimakkaan taloudellisen, yhteiskunnallisen ja sivistyksellisen kehityksen kautta ja poliittisesti kiihkeätä aikaa. Kansalaissodan jättämät haavat olivat sen alkupuolella vielä tuoreet. Vasemmiston mieliä sävytti tappion katkeruus, eikä oikeisto tahtonut päästä irti siitä ajattelutavasta, että punaisten puolella taistelleet olivat olleet rikollisia kapinoitsijoita tai ainakin sellaisten harhaanjohtamia. Sortavalassa ja muuallakin Laatokan-Karjalassa mielialat olivat kuitenkin vähemmän kiihkeitä kuin monilla muilla seuduilla. Paikalliset sodanajan tapahtumat eivät siellä olleet jättäneet paljoakaan verestäviä jälkiä. Yhteiskunnalliset vastakohtat olivat pienemmät, maakuntahan oli kauttaaltaan pienviljelysvaltaista, suuria tiloja vain muutama ja teollisuutta vähän. Puoluesuhteiltaan Laatokan-Karjala olikin 1920- ja -30-luvuilla vahvasti porvarillista. Maalaiskunnissa oli maalaisliitolla ylivoimainen enemmistö ja kaupungissa vasemmiston osuus korkeintaan 1/6, myöhemmin vain vajaa 1/10 valtuutetuista.

Koulupojan maailmassa ajan poliittiset kiistat eivät paljoa tuntuneet. Emme silloin olleet niin puoluepoliittisesti valveutuneita kuin nykypäivien koululaiset leikkivät olevansa.

Lukioluokkien harrastuksista oli ensimmäisellä sijalla suojeluskunta. Liityin siihen heti kun olin vaadittavan iän saavuttanut. Myöhemmin siirryin Helsingin suojeluskuntaan, johon kuului järjestön lakkauttamiseen saakka, vuoteen 1944. Harjoituksia oli tiheään, yleensä ainakin yhtenä arki-iltana viikossa ja vähintään joka toisena sunnuntaina. Oli harjoituksia ja oppitunteja, kurseja ja kilpailuja, kesäisin myös viikon kestäviä leiripäiviä. Helsingissä harjoituksia oli vähemmän — kuului siellä sellaiseen osastoon, jonka toiminta oli järjestetty opiskelijoille sopivaksi —, mutta lukemattoman monina sunnuntaiaamuina sielläkin lähdettiin maastoon silloisen rakennetun alueen laidoilta.

Millainen järjestö suojeluskunta oli? Puhtaasti maanpuolustusjärjestö, oli oma käsitykseni siitä — enkä siis näe mitään ristiriitaista siinä, kun äsken sanoin, etteivät koululaiset harrastaneet politiikkaa, ja aloin samaan hengenvetoon kertoa suojeluskunnasta. Mutta toisenkinlaisia näkemyksiä oli. Pelkästään porvarien luokkakaarti, sanoi eräs täkäläinen, minua vähän vanhempi mies, ja tämäntapaisen kuvan saa myös esim. Väinö Linnan kirjoista, jotka nekin pohjautuvat Hämeen oloihin. Kumpikin näkemys sisältää osan totuudesta. Paikalliset suojeluskunnathan syntyivät aikoinaan sisäisen järjestyksen turvaamiseksi, ja vuoden 1918 taisteluissa ne muodostivat valkoisen armeijan rungon. Kun ne sodan päätyttyä jäivät toimimaan vapaaehtoisena järjestönä uuden vakinaisen armeijan rinnalle, ne luonnollisesti leimautuivat valkoisiksi, porvarillisiksi, ja vasemmistolaiset pysyivätkin niistä poissa aina talvisotaan saakka. Tämä leima oli selvin ja säilyi kauimmin niissä osissa maata, missä yhteiskunnalliset vastakohdat olivat olleet ja pysyivät jyrkkinä. Mutta siellä, missä olot ja poliittinen jakautuma olivat sitä laatua kuin esim. Laatokan-Karjalassa, suojeluskunnilla oli laaja kannatus. Sortavalassa kuuluivat melkein kaikki lukioluokkien pojat suojeluskuntaan, meidänkin luokalamme kahta lukuun ottamatta. Samanlainen oli tilanne maaseudullakin ja sitä selvemmin, mitä idemmäs mentiin. Rajapitäjissä, missä maanpuolus-

tuksen tarve herkimmin tunnettiin, oli kylä, joissa jokainen mies oli suoje-luskuntalainen, ukkoja ja poikasia lukuun ottamatta. Näissä oloissa suoje-luskunta oli myös hyvin, merkittävä eri yhteiskuntapiirejä yhdistävä tekijä.

Suojeluskunnassa ja sen sisarjärjestössä, Lotta Svärdissä, tapasivat va-paaehtoisessa yhteistyössä toisensa tuottajat ja kuluttajat, opettajat ja op-pilaat, isät ja pojat, äidit ja tyttäret. Mitä kauemmas taakse vuosi 1918 jäi ja mitä enemmän suojeluskunnat jäsenistöltään nuortuivat, sitä enemmän niiden maanpuolustuksellinen luonne muuallakin maassamme selveni ja sitä enemmän taka-alalle niiden alkuperäinen sisäpoliittinen piirre väistyi.

1920-luvulle ominaisiin ilmiöihin kuului suomen- ja ruotsinkielisten välinen kieliriita, jota jatkui vielä pitkälle 1930-luvun puolelle. Tämä suomalaisuus-taistelun myöhäinen, mutta vihainen maininki lähti oikeastaan liikkeelle suo-menruotsalaisten ärsyttämänä. Nämä esittivät 1920-luvun alussa suomalaisten mielestä ylimitoitettuja vaatimuksia ruotsinkielen aseman turvaamiseksi, ja ahvenanmaalaiset, jopa Pohjanmaan rannikoruotsalaisetkin, puuhasivat Ruotsiin liittymistä. Vastareaktionä syntyi ns. aitosuomalaisuus. Sen kiihkeys voi nykyisin jo kummastuttaa ja eräät sen piirteet hymyilyttääkin, eikä sitä silloinkaan aina ymmärretty vanhan polven keskuudessa. Suomenkieli oli sen mielestä jo saavuttanut riittävän, hallitsevan aseman.

Voimakkain kannatus aitosuomalaisuudella oli ylioppilaiden keskuudessa, eikä tämä sillä taholla aiheetonta ollutkaan. Helsingin yliopistossa, ainoassa silloisessa valtionyliopistossamme, ei vielä 1930-luvun alussakaan ollut kai-kissa oppiaineissa suomenkielistä opetusta, vaan pakolliset peruskurssiluen-notkin saattoivat olla ruotsinkielisiä. Yliopiston suomalaistamista ajettiin niillä keinoilla, mitä opiskelijain käytettävissä oli: julkilausumilla, luentola-koilla, mielenosoituksilla, vihellyskonserteilla ja tervasutilla.

Aitosuomalaisuus ilmeni jossain määrin myös ruotsinkielisten omistamien liikkeiden ja tehtaiden boikottiryityksinä. Poliittisista puolueistamme oli maa-laisliitto aitosuomalaisuuden vahvimpana tukijana. Vasemmisto sen sijaan vähätteli kielikysymystä. Yliopiston suomalaistaminenkin leimattiin sillä ta-holla "kuudennen luokan kysymykseksi, niin kuin Tanner tahallisen ärsyttä-västi sanoi.

Kielikiistan laineet loiskuttelivat Sortavalassa saakka — piti hän toki lyseolaistenkin päästä osallistumaan opiskelijain rientoihin. Ruotsinkielisiä siellä ei ollut, muutamaa rouvaa lukuun ottamatta, mutta pari ruotsalaista kylttiä löytyi: eräs Helsingistä muuttanut lääkäri oli tuonut mukanaan kyltin Lääkäri — LÄKARE ja Suomen Pankin portaikon toisella sivulla oli graniittiset kohokirjaimet FINLANDS BANK. Eräänä yönä nämä kolme sanaa tervattiin. Ikävä kyllä en kuullut ajoissa siihen lähdistä enkä siten ollut tässä sankariteossa mukana. Mutta yliopiston suomalaistamiskamppailuun kerkisin kyllä sitten ylioppilasvuosinani: olin adressinkeruukokouksissa maakunnassa valmiita palopuheita lukemassa sekä viheltämässä mm. eräälle ruotsinkieliselle professorille, joka oli käynyt Tukholmassa kantelemassa suomalaisten moukka- maisuudesta.

Suomalaisuuden arvostus ilmeni noina aikoina kyllä muissakin kuin tällaisissa yltiöpäisissä muodoissa. Eräänä sen ilmauksena oli sukunimien suomalaistaminen, joka nykyisin on käynyt harvinaiseksi ja on ehkä monelle jo ajatuksenakin outo. Meillähän oli ja on vieläkin paljon täysin suomalaisia sukuja, jotka ovat aikoinaan ottaneet vieraskielisen sukunimen, ja monia Ruotsista tänne siirtyneitä sukuja, jotka ovat täällä jo miespolvia sitten suomalaistuneet. Nykyisin, kun vieraita kieliä on opetettu kansa- ja peruskouluissa, kun niitä kuulee ja näkee päivittäin radiossa ja televisiossa, iskelmissä ja tavaramerkeissä, kun täältä matkustellaan ulkomaille ja ulkomailta tänne, eivät vieraskieliset sanat enää särähdä korvaan eivätkä pistä silmään. Ennen, ja varsinkin kielitaistelun kiihkeinä kausina, vieraskielinen sukunimi koettiin eräänlaisena leimautumisena, sitä vierastettiin ja se rupesi vaivamaan suomenkielistä kantajaansa. Nimen suomalaistaminen nähtiin silloin eräänä kansallisen eheyttämisen vaatimana tekona, ja tämä arvostettiin korkeammalle kuin isiltä perityn sukunimen säilyttäminen. Nimenmuutot alkoivat meillä jo viime vuosisadan puolella. V:n 1906 suurnimenmuutossa otti n. 100000 henkeä suomenkielisen sukunimen, ja nimenmuuton toinen aallonhuippu oli 1930-luvun alkuvuosina. Tältä kaudelta on minunkin nykyinen sukunimeni, jonka otti melkein koko sukumme silloisia viisikymmenvuotiaita myöten.

Kirja perustuu sortavalalaisen Antero Pankakosken (vuoteen 1931 Hällström) opiskelun aikaiseen kirjeenvaihtoon kotiväen kanssa. Anteron molemmat vanhemmat olivat opiskelleet luonnontieteitä Helsingin yliopistossa vuosisadan alussa. Kodin ilmapiiri oli sytyttänyt Anterossa kipinän erityisesti kasvitiedettä kohtaan. Kirjeet sisältävät yksityiskohtaisia kuvauksia opiskeluista 30-luvun Helsingissä. Niissä kuvataan myös Sortavalan pikkukaupungin tapahtumia sekä Laatokan rantahuvilan työntäyteistä elämää puutarhanhoitoinen. Kirjeissä on myös autenttisia kuvauksia poliittisista tapahtumista, kuten Lapuanliikkeen toimista, Svinhufvudin valinnasta presidentiksi ja yliopiston suomalaistamisesta.

9 789528 060772